

ציונים ומראי מקום

'הני נוגעין בעדותן הן' – על קושית התוס', והלא יש להם 'מיגו', שהיו יכולים לומר 'פרענו לך' שכר הדירין – ע' רמב"ן; שיטמ"ק בשם הרא"ש; מצפה איתן; חדושי הגר"ט – קעד.

(ע"ב) 'מאי טעמא עבדיתו הכי, כי היכי דלא תחזקו אהדדי...' – בישוב קושית התוס' על פירוש הרשב"ם – ע' בית הלוי ח"ג סוף סימן לד. וראה ב'שיעורי ר' ברוך בער' – בשם הגר"ח.

דף ל

עיונים וציונים

'אמר ליה: בשוקי בראי הואי. אמר ליה: והאי אית לי סהדי דכל שתא הוה אתית תלתין יומי... אמר רבא: עביד איניש דכל תלתין יומי טריד בשוקא' – מבואר בגמרא שבמעשה זה מדובר שהמחזיק ידע שהמערער שוהה במרחקים. ויש לעיין אם טוען שלא ידע על כך, ולכך לא נזהרתי בשמירת השטר.

ולכאורה יש לתלות שאלה זו בשיטות הראשונים על טעמה של חזקת ג' שנים (ע' לעיל כט); אם עיקרה בנויה על הראיה מכך שלא מיחה, כאן שלא היה טעם במחאתו, כי אין שיירות מצויות, בטל כל יסוד החזקה. ואולם אם עיקרה תקנת חכמים כדי שלא יצטרך לשמור השטר כל ימיו, יש לומר שתועיל חזקתו, שאם לא כן, מה הועילו בתקנתו, הלא לעולם יצטרך הקונה לשמור שטרו, מחשש שמא הלך הבעלים הראשונים לשוקי בראי, (או מחשש שמא יטען כן בשקר, שהיה במרחקים – לפי שיטת האומרים שעל המחזיק מוטל להוכיח שלא היה במרחק. ע' רא"ש), ואפשר, כיון שברוב המקרים יכול המחזיק להוכיח שלא הלך זה לשם, לכך מועילה התקנה בסתם, כאשר יוכל להוכיח זאת, אבל אם אכן אינו יכול להוכיח – עליו לשמור על שטרו לעולם, אם חושש לדבר.

אך ממה שדנו הראשונים מי צריך להוכיח שהיה או שלא היה בשוקי בראי, המחזיק או המערער – מזה נראה שאם אכן היה שם, אין לזה המחזיק טענה 'לא ידעתי בדבר'. ואולם יש עדיין להסתפק, אמנם בסתם אינו נאמן לטעון לא ידעתי שהלך לשם (שלפני שזורק שטרו, עליו לברר הדבר), אך מה הדין כאשר הוכיח שבאמת לא ידע על כך שהמערער שהה בשוקי בראי.

ולכאורה יש לדמות למה שכתבו הראשונים (ע' לעיל כט), שאף אם עדי המחאה מעידים שלא גילו את המחאה לאיש, והרי ודאי שלא נודע למחזיק מחאתו, ואעפ"כ אין זו חזקה, ש'בדבר מועט מבטלים את החזקה' (תוס' להלן מ. ד"ה מחאה). הרי שאע"פ שאין שום ריעותא כנגד המחזיק בזה שאיבד שטרו – לא תקנו לו חכמים, (ולדעת הרמב"ן בלא"ה ניחא, שהרי אין כל הוכחה לטובת המחזיק), היות והמערער עשה את המוטל עליו.

וכתב הגר"ח קניבסקי שליט"א, במענה על ספק זה: **לכאור' אין זה טענה שלא ידע דהו"ל לברר.**

'... אמר ליה: מפלניא זבינה דאמר לי (הב"ח מחק, עפ"י גרסת ראשונים מלות 'דאמר לי') דזבנא מינך. אמר ליה: לאו קא מודית דהאי ארעא דידי היא...' – יש מפרשים שהמחזיק מודה בהחלט שהקרקע היתה של המערער (כן פרש רבנו יונה). ויש מפרשים שאינו אומר כן מתוך ידיעה, אלא שאומר שזה שמכרה אמר לו כן, שקנה את השדה מאת המערער. וטוען הלה כנגדו, כיון שאתה מודה שנודע לך על ידו ששלי היתה, לא היה לך להאמין למוכר שקנאה ממני. (כן פרש הרא"ש. וכתב, שאע"פ שזה שמכרה לו היה נאמן ב'מיגו', שהיה יכול לומר כנגד המערער 'לא היתה שלך מעולם', כי הלא אין עדים

בדבר, מ"מ הלוקח הנוכחי אין לו 'מיגו', שאינו רוצה לטעון כן, כי יראה שהוא יביא עדים שהיתה שלו ואז יוציא את הקרקע מתחת ידו. (ע' ב'פולא חריפתא' שעל הרא"ש).

ויש לעיין, לפי מה שכתב הרשב"א בתשובותיו (ח"ג ע-עא) שכל הבא לערער על קרקע, אין המחזיק חייב להשיב לו מאומה ולפרש כיצד היא באה לידו, אלא יכול לומר לו, תחילה ברר אתה טענותיך, ששלך היתה. שאם לא תאמר כן 'כל אחד ואחד צריך לעמוד בדיון עם על איש ואיש ויודיע לכל איזה זכות יש לו בנכסיו. ואין זה צריך לפנים'. '...ודברים אלו לא פקפק בהם אדם מעולם' עד כאן מלשונו. (יתר על כן, אפילו אמר המחזיק על טענת המערער: 'איני יודע שלי מי היא, וכיון שלא אמר לי אדם כלום, ירדתי לתוכה', כתב הרמב"ם - טוען יד, יב - שכל שאין למערער עדים, - אין מוציאין את המחזיק מתוכה. ואולם רבנו יקר (מובא במרדכי בפרקין, תקלד) הסתפק בזה. והביא שם במרדכי מרשב"ט שאינו יוצא מן הקרקע עד שהמערער יוכיח טענותיו. וע"ע 'קהלות יעקב' כו). - לאור זה יש לעיין, מהו שכתב הרא"ש שירא לטעון לא היתה שלך מעולם, והלא אינו צריך לטעון כלום, אלא יאמר לו אין לי דין ודברים עמך עד שאין אתה מברר טענותיך.

ושמא לא דיבר הרשב"א אלא חוץ לבית דין, (כפשטות דבריו הנ"ל: 'שכל אחד ואחד צריך לעמוד בדיון עם כל איש ואיש', אבל בבית דין חייב להשיב דבר על טענת התובע. ואולם בדבריו מבואר שבמעשה שלפנינו היה יכול שלא להשיב. וכאן מדובר לכאורה שטען בב"ד, שאם לא כן, אין בטענתו הודאה כלשהי, כדאמרינן (להלן לא) שעשוי אדם שלא לגלות טענותיו האמיתיות חוץ לב"ד, ויכול לעקור דבריו הראשונים. (ואפילו להראשונים שסוברים שכל שיש בטענותיו הראשונות הודאה לחיוב עצמו, אין יכול לחזור בו, נראה שכאן אינו בגדר זה, שייחשב כמודה שהקרקע היתה של המערער, שהרי לא אמר אלא 'מפלניא... דאמר לי...').

וצריך עיון בדברי המשנה למלך' - טוען יד, יב ובחדושי הגרנ"ט - קעו).

(ע"ב) 'אמר רבא: דינא קאמר ליה' - כתב הרשב"ם, שחוזר וגובה את הדמים ששילם למוכר.
ורבנו יונה (וכן הטור - חו"מ קמו) חולק, כיון שבפשיעתו הפסיד, שאם היה אומר קניתייה מפלוני ולא יותר, לא היה המערער יכול להוציאה מידו, אפילו אם לא החזיק בה עדיין, לכן טוען המוכר שאין לו להפסיד מפני תוספת דברים של זה.
וראה בחדושי הרד"ל שבסוף המסכת, ובספר 'בית ישי' קא - בבאור מחלוקתם.

- בבית הלוי (ח"ג לו, א) יצא לחדש בשיטת הרשב"ם כאן (בד"ה ואת מינאי. וכן בד"ה אמר ליה), שכל ש(נדוע ש)לא החזיק ג' שנים בקרקע, אף על פי שאין למערער עדים שהיתה שלו פעם, אינו נאמן המחזיק בטענתו 'קניתי ממך' במגו שהיה יכול לומר 'לא היתה שלך מעולם'. וזה שמבואר במשנה בכתובות (רפ"ב) שנאמן, זה רק כשישב ג' שנים אלא שחזקתו אינה מועילה, (כגון בחיי הבן וכו') - ע"ש בסוגיא), אבל אם לא החזיק ג' שנים, הרי יש כנגדו טענת 'אחוי שטרך' ואינו נאמן אפילו שיש עמו כח 'מיגו'. 'וצריך עיון שלא הובא כן במחברים'. וכן כתב רבי שלמה הכהן מוילנא בפירושו 'חשק שלמה'. (וכבר העיר מכך בדרישה (קמו) - הובא בח"ש).

(ולכאורה קשה על זה מדברי הרשב"ם להלן (לד. ד"ה אלא) ששמע מפשטות לשונו שהטוען שהחזיק שנתים בקרקע שקנאה, ואין עדים על אכילת פירות והוא מודה שאכל - פטור מלשלם, משום שהיה יכול להכחיש שאכל. ואע"פ שיש כנגדו טענת 'אחוי שטרך' - מועיל לו 'מיגו' לענין הפירות. וצ"ע.
וע"ע בחדושי רעק"א להלן לו.)